

L'EVOLUCIÓ DE LES PROFESSIONS DELS BARCELONINS: GENTRIFICACIÓ* I POLARITZACIÓ

ANNA ALABART, CRISTINA LÓPEZ. Universitat de Barcelona

Barcelona s'ha gentrificat. Aquesta és una afirmació que hom llegeix sovint en els articles i els llibres i que resumeix tres informacions. La primera és l'increment del nivell socioeconòmic de la població que viu a la ciutat, la segona és la paral·lela disminució del volum de les categories socioeconòmiques més baixes i la tercera, que de fet es deriva de les dues anteriors, és l'existència d'una certa polarització entre la ciutat i la resta del Principat, entesa més com a tendència que com a realitat efectiva.

Per mesurar la categoria socioeconòmica se solen utilitzar diversos indicadors: el nivell de renda, el volum i tipus de consum, el nivell d'instrucció, la distribució professional i l'atur. Com és sabut, totes aquestes variables estan estretament correlacionades; positivament les quatre primeres, negativament la cinquena. Per això, encara que aquí ens centrarem solament en les dues darreres (professió i atur) la seva anàlisi ens permetrà afirmar si Barcelona s'ha gentrificat. Tanmateix, en dedicar tot l'article a estudiar l'estructura professional, s'ha evitat, expressament, la utilització del terme "classe social", que hauria requerit la introducció i consideració de moltes altres variables.

L'objecte d'aquest article és comprovar amb xifres les afirmacions anteriors. Però, en fer-ho, intentarem respondre tres preguntes. La primera es refereix al conjunt dels barcelonins: realment Barcelona està suportant un procés de gentrificació? La segona se centra en les possibles diferències que han pogut

aparèixer entre els homes i les dones: el procés seguit ha estat idèntic per a ambdós sexes? I, finalment, la tercera considerarà les possibles variacions segons districtes: tots els districtes de la ciutat han seguit una evolució semblant?

El període analitzat va des de 1970 a 1991. Vint anys que no solament han resultat claus per al desenvolupament de Barcelona, sinó que, a més, constitueixen un període en el qual s'han registrat canvis econòmics i socials substancials. En primer lloc, s'ha assistit a un increment notable del nivell d'instrucció dels més joves. La major durada del període d'estudis ha fet augmentar el nombre de titulats mitjans i superiors. Paral·lelament, la crisi econòmica ha comportat l'aparició d'un atur estructural que arriba al màxim durant la primera meitat dels anys vuitanta, baixa, s'enquista, i ja no ens abandona. L'augment de l'activitat femenina en el mercat laboral és un altre dels trets diferenciadors d'aquests anys. Caldrà no perdre de vista aquests fets globals a l'hora de valorar els canvis registrats a la ciutat.

La informació que aquí s'utilitza¹ és la que es deriva dels corresponents censos de població: mentre les dades de les quals disposem són força precises per a 1981 i per a 1991, presenten problemes per a 1970. Aquests problemes són, bàsicament quatre.

El primer és el desconeixement del nombre de persones que estaven en atur aquell any. És segur, però, que es tractava solament d'un "atur de fricció",² que no arribava al 3% del total dels actius.

El segon és el grau d'imprecisió que comporta el nombrós grup "no consta" en la categorització de l'activitat; aquest problema, però, cal relativitzar-lo perquè, a partir dels oportuns encreuaments, hem pogut comprovar que afecta relativament poc a la població potencialment activa i que, per tant, incideix poc o gens sobre els qui estan ocupats.

El tercer dels problemes es refereix a la distribució de la població per districtes. L'any 1970 la divisió administrativa de la ciutat era diferent de la que hi ha ara. A Barcelona hi havia 12 districtes i les seves fronteres tenien poc a veure amb les dels districtes actuals. La comparació entre els anys 1970, 1981 i 1991 no es podia fer de forma automàtica. Per resoldre-ho, el Departament d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona ens ha fet una conversió a partir de les unitats censals, però no s'han pogut impedir lleugeres desviacions; tanmateix, les sèries han semblat prou consistentes com per treballar amb les dades facilitades.

I, finalment, el quart problema que s'ha presentat està relacionat amb la ca-

(*) Paraula derivada del mot anglès *gentry*. La *gentry* era l'estament anglès format pels gentlmen i els esquires. Originalment els gentlmen eren la noblesa de segona categoria i els esquires eren els escuders. Posteriorment un i altre terme han estès el seu significat per indicar, el primer, les persones que destaquen per la seva distinció de maneres i, el segon, el conjunt de professionals.

1. Les dades desagregades per districtes les ha proporcionat el Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

2. S'entén per "atur de fricció" aquell que es dona en èpoques de plena ocupació. És un atur de curta durada, que apareix com a resultat de la recerca d'un lloc de treball per part de les persones que accedeixen per primera vegada al mercat laboral o d'aquelles que canvien d'ocupació.

Taula 1
Taxes d'activitat, ocupació i atur a Barcelona 1970, 1981 i 1991

	1970*			1981			1991		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Taxa d'activitat	61,16	20,03	39,44	50,49	20,37	34,66	53,61	33,12	42,80
Taxa d'ocupació	97,00	97,00	97,00	87,36	87,75	87,48	90,60	85,95	88,71
Taxa d'atur	3,00	3,00	3,00	12,64	12,25	12,52	9,40	14,05	11,29

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970-1981-1991

* Les taxes d'activitat, ocupació i atur de 1970 han estat estimades a partir de l'addició d'un atur de fricció (també estimat) del 3%

tegorització de les professions: el 1970 l'activitat professional estava distribuïda en unes categories professionals lleugerament diferents a les dels altres anys. Ho hem resolt agregant categories per aconseguir uniformar-les. Així, s'han hagut de considerar com a una sola categoria els tècnics mitjans i els altres tècnics, o s'han hagut de comptabilitzar plegats sota la categoria directius els directius d'empresa i els directius de comerç, perquè l'any 1970 no constaven aquestes diferenciacions.

L'activitat i l'atur des de 1970 a 1991

L'activitat

L'increment de l'activitat, mesurada a partir de la taxa corresponent,³ és la característica més rellevant de la variació que s'ha operat des de 1970 a 1991.

Com permet observar la taula 1, els barcelonins actius han passat del 39,44% al 42,80% de la població total. Però aquest creixement no ha estat lineal.

L'any 1981 representa una caiguda de la taxa d'activitat en relació a 1970. El fet no és pas exclusiu de Barcelona; es va produir a tot Catalunya. El motiu fou l'allargament del període de formació,⁴ que va comportar una davallada de l'activitat masculina.

També va afectar l'activitat femenina: encara que en el quadre no es reculli, el 1975 les dones varen registrar una activitat superior a la de 1981.⁵ Després l'increment d'activitat és clar. L'any 1991 té una taxa d'activitat total 8 punts per sobre de la de 1981. Entre les dones l'augment fou espectacular: quasi 13 punts. És la conseqüència d'una millor preparació i d'una propensió a l'activitat laboral molt més elevada per part de les dones amb estudis. L'anàlisi per districtes acaba de perfilar les informacions anteriors (taula 3).

Si es considera globalment tot el període (1970-91) l'activitat de la població ha augmentat a tots els districtes de Barcelona, excepte al de Ciutat Vella. La davallada de l'activitat que es va donar l'any 1981 (de fet va durar fins el 1984) va

afectar tota la ciutat: entre 1970 i 1981 tots els districtes, sense excepció, van veure reduir la seva taxa.

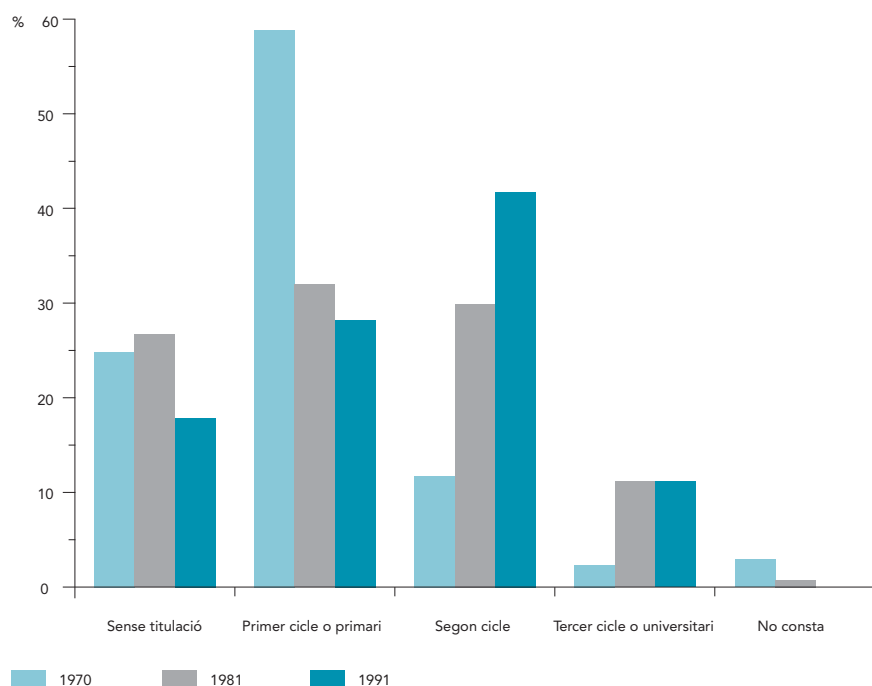
L'augment de l'activitat femenina és essencial per explicar l'evolució, ja que l'activitat masculina decreix entre 1970 i 1991 a tots els districtes, corresponent la reducció més important a Ciutat Vella i a l'Eixample, com es pot veure a la taula 1. Tanmateix, l'evolució de l'activitat entre 1970 i 1981 és ben diferent a la de 1981-91. En el primer període l'activitat masculina es redueix a tots els districtes i la femenina augmenta molt lleugerament a la majoria d'ells, però n'hi ha tres on també es redueix: Ciutat Vella, l'Eixample i el districte de Sarrià-Sant Gervasi. En canvi, en el segon període (1981-91),

3. S'ha calculat la taxa d'activitat com la relació entre les persones actives (ocupats més persones en atur) i la població total.

4. L'allargament del període de formació fou una conseqüència del canvi en les estratègies de les famílies: davant de la dificultat que els fills trobessin feina, decidiren que continuessin els estudis, es preparassin millor i augmentessin, així, les seves possibilitats futures.

5. Anna Alabart i Montserrat Solsona. *Estudi sobre l'activitat femenina a Catalunya*. Generalitat de Catalunya, 1987.

Gràfic 1
Nivell d'instrucció. Barcelona, 1970-1981-1991

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970-1981-1991

tant els homes com les dones augmenten la taxa d'activitat, amb les úniques excepcions de Ciutat Vella i de l'Eixample pel que fa a l'activitat masculina.

L'atur

Paral·lelament a l'increment de l'activitat també va fer la seva aparició l'atur. Des d'un atur de fricció, que les estadístiques censals no recullen, es passa a un atur censal del 12,5% el 1981, que després de créixer i tornar a reduir-se, arriba a un 11,3% l'any 1991. L'evolució de l'atur cal analitzar-la tenint en compte el gènere i el territori.

El primer que es comprova és que l'evolució de l'atur ha estat divergent per als homes i per a les dones: mentre que el 1981 homes i dones tenien una taxa d'atur molt similar, el 1991 la diferència és de quasi 5 punts. Està clar que moltes de les dones actives han anat a engrossir les files de l'atur (la seva taxa ha passat del 12,52% al 14,05%), mentre que aquest es reduïa notablement per als homes (reducció en més de 3 punts).

Taula 2. Nivell d'instrucció de la població

Barcelona	1970	%	1981	%	1991	%
No sap llegir ni escriure	60.241	4,13	45.916	3,03	13.124	0,87
Sense estudis	305.929	20,95	357.295	23,60	259.907	17,24
Estudis primaris	856.263	58,65	478.387	31,60	425.116	28,20
Segon grau 1r cycle	74.994	5,14	318.010	21,01	309.499	20,53
Segon grau 2n cycle	98.061	6,72	138.726	9,16	327.965	21,76
Tercer grau	30.188	2,07	171.405	11,32	171.893	11,40
No consta	34.279	2,35	3.938	0,26	0	0,00
Total	1.459.955		1.513.677		1.507.504	

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970-1981-1991
 En tots els casos la població està comptada a partir de 10 anys i més

Taula 3
Activitat de la població per districtes, 1970-1981-1991

	Activitat de la població per districtes, 1970-1981-1991			Diferències de la taxa d'activitats per districtes, 1970-1981-1991			
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	
1970				70-81			
I	65,64	22,22	42,70	I	-13,06	-2,37	-7,71
II	60,39	23,59	40,16	II	-11,22	-0,24	-5,07
III	63,16	18,28	39,71	III	-12,59	0,99	-5,51
IV	57,09	18,39	36,89	IV	-8,58	3,12	-2,41
V	54,62	24,46	37,85	V	-8,35	-1,63	-4,21
VI	60,99	20,51	39,20	VI	-10,66	2,07	-3,76
VII	60,84	17,32	38,49	VII	-9,35	1,98	-3,58
VIII	61,45	15,71	38,45	VIII	-8,94	0,87	-4,16
IX	61,55	17,74	38,91	IX	-9,86	1,90	-3,73
X	62,04	17,80	39,28	X	-11,08	0,87	-5,00
1981				81-91			
I	52,58	19,84	34,99	I	-0,23	8,45	4,52
II	49,17	23,35	35,09	II	-1,35	15,30	7,72
III	50,57	19,27	34,19	III	4,45	12,77	8,77
IV	48,51	21,51	34,48	IV	5,47	12,72	9,22
V	46,26	22,83	33,64	V	6,61	11,20	9,02
VI	50,33	22,58	35,44	VI	4,00	11,80	8,07
VII	51,49	19,30	34,92	VII	4,54	13,48	9,03
VIII	52,50	16,58	34,29	VIII	2,92	12,63	7,71
IX	51,69	19,64	35,18	IX	3,83	12,43	8,20
X	50,96	18,67	34,28	X	3,96	12,23	8,17
1991				70-91			
I	52,35	28,29	39,51	I	-13,29	6,07	-3,19
II	47,82	38,65	42,81	II	-12,58	15,06	2,65
III	55,01	32,04	42,96	III	-8,15	13,76	3,25
IV	53,98	34,23	43,70	IV	-3,10	15,84	6,81
V	52,87	34,03	42,66	V	-1,75	9,57	4,81
VI	54,33	34,38	43,51	VI	-6,66	13,87	4,31
VII	56,03	32,78	43,94	VII	-4,81	15,46	5,45
VIII	55,43	29,21	41,99	VIII	-6,02	13,50	3,54
IX	55,52	32,08	43,38	IX	-6,03	14,34	4,47
X	54,92	30,90	42,45	X	-7,12	13,10	3,17

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Cens de 1970-1981-1991

* La taxa d'activitat de l'any 70 ha estat estimada a partir de l'addició d'un atur friccionat (estimat també) del 3%.

I, Ciutat Vella; II, Eixample; III, Sants-Montjuïc; IV, Les Corts; V, Sarrià-St. Gervasi; VI, Gràcia; VII, Horta-Guinardó; VIII, Nou Barris; IX, St. Andreu; X, St. Martí.

Taula 4

Taxa d'atur per districtes, 1981

	Homes	Dones	Total
I	22,35	15,68	20,24
II	11,24	11,29	11,26
III	15,29	15,43	15,33
IV	8,79	12,27	9,90
V	8,24	8,88	8,47
VI	11,71	11,77	11,73
VII	16,27	14,60	15,79
VIII	18,92	18,70	18,86
IX	14,69	16,19	15,12
X	15,70	17,94	16,32

Taxa d'atur per districtes, 1991

	Homes	Dones	Total
I	19,38	21,79	20,29
II	9,57	10,81	10,18
III	11,16	19,75	14,37
IV	6,57	11,63	8,58
V	5,93	9,41	7,41
VI	9,33	13,83	11,21
VII	10,42	17,22	12,96
VIII	12,06	23,67	15,94
IX	9,78	20,33	13,59
X	11,39	22,31	15,28

Diferències taxes d'atur, 81-91

	Homes	Dones	Total
I	-2,97	6,12	0,06
II	-1,67	-0,47	-1,08
III	-4,12	4,32	-0,96
IV	-2,23	-0,63	-1,32
V	-2,31	0,53	-1,07
VI	-2,38	2,06	-0,52
VII	-5,86	2,62	-2,83
VIII	-6,86	4,97	-2,93
IX	-4,91	4,14	-1,52
X	-4,32	4,36	-1,05

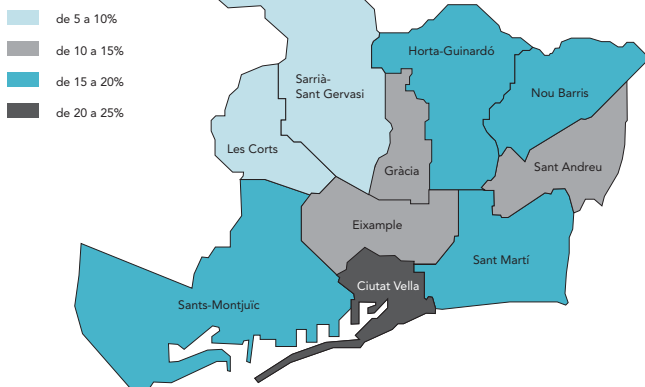
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Cens de 1981-1991

Per districtes les dades encara resulten més rellevants i posen de manifest fortes diferències territorials que, en el cas de Ciutat Vella, tendeixen a fer-se cada cop més acusades, mentre que en

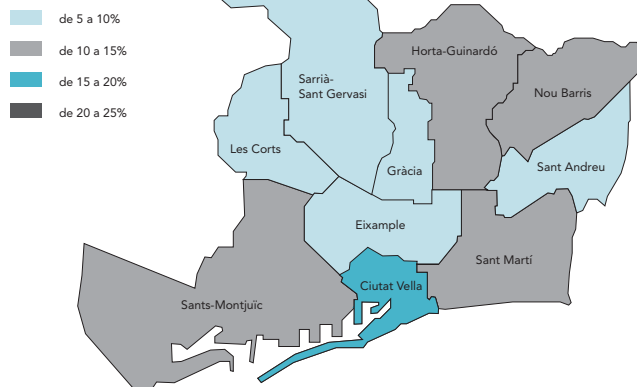
els altres s'amorteixen (taula 4 i mapes de la figura 1). El màxim atur correspon sempre (1981 i 1991) a Ciutat Vella i a Nou Barris; el mínim, a Sarrià Sant Gervasi. Però amb la recuperació econòmica

que es va produir durant la segona meitat dels anys vuitanta, tots els districtes van veure disminuir la seva taxa d'atur excepte un: Ciutat Vella. Això va fer augmentar les diferències entre aquest dis-

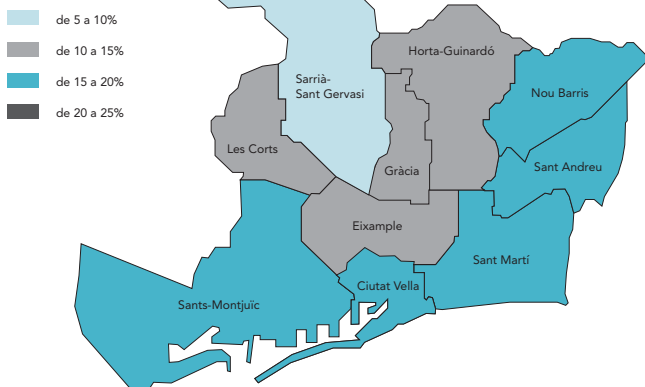
Figura 1
Mapa 1
Atur homes 1981

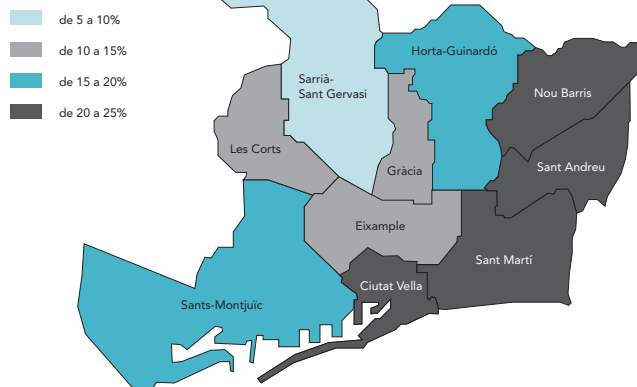
Mapa 4
Atur homes 1991

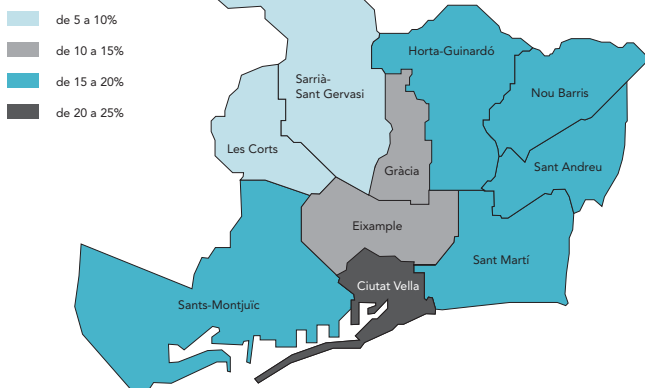
Mapa 2
Atur dones 1981

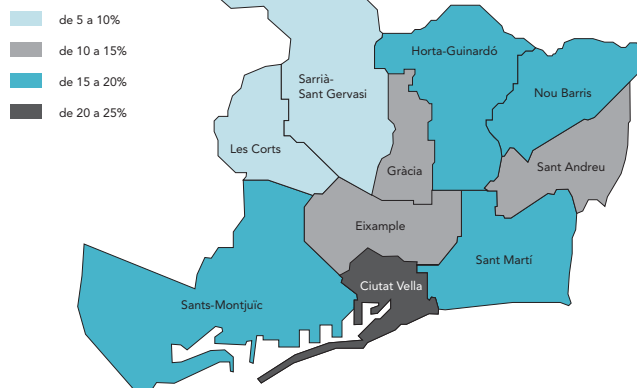
Mapa 5
Atur dones 1991

Mapa 3
Atur total 1981

Mapa 6
Atur total 1991

Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1981

Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1991

trictes i la resta de la ciutat. A banda de Ciutat Vella, els districtes que havien enregistrat xifres més elevades d'atur l'any 1981 són els qui més el reduïren en el transcurs de la dècada van disminuir, doncs, les diferències entre ells.

Quan s'entra en l'anàlisi de l'atur per sexe i districte es comprova que la millora de la situació de l'ocupació al llarg dels anys vuitanta, que com s'ha vist abans sols era real per als homes, afecta de manera diferent els districtes, especialment pel que fa a l'atur femení. Efectivament, entre els dos moments considerats (1981 i 1991) les taxes d'atur masculines han disminuït a tots els districtes (fins i tot a Ciutat Vella). Les taxes d'atur femenines, en canvi, sols s'han reduït als districtes de l'Eixample i les Corts. La polarització entre districtes s'ha aguditzat perquè l'increment de l'atur femení s'ha distribuït territorialment de forma desigual. Ciutat Vella, Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí passen a tenir un atur femení superior al 20%, mentre que

sols Sant Gervasi es manté per sota del 10%, com es pot veure a la taula 3 i als mapes 5 i 6 de la figura 1.

En síntesi, durant el període 1970-1991 s'ha donat a Barcelona una certa tendència a l'homogeneïtzació entre districtes pel que fa a l'ocupació. Tanmateix, es mantenen tres grups de districtes ben diferenciats a partir de les xifres d'atur. En el primer hi ha Sarrià-Sant Gervasi i les Corts -amb unes taxes inferiors al 10%-; en el segon s'emporten els districtes Les Corts, Sants-Montjuïc, Gràcia, Horta-Guinardó i Sant Andreu —amb taxes entre el 10% i el 15%—, i en el tercer aquells que superen el 15% d'atur i que eren (el 1991) Nou Barris, Sant Martí i Ciutat Vella. L'evolució de l'atur femení i masculí és, com s'ha vist, ben diferent, i també ho és la situació el 1991: molt més descoratjadora per a les dones. La polarització resulta molt més accentuada quan es consideren les dones que quan l'anàlisi se centra en l'atur masculí.

Les professions dels barcelonins

Per estudiar i analitzar l'evolució de les professions s'ha partit d'una doble categorització. La primera és la que apareix a les estadístiques de l'Ajuntament de Barcelona (procedent del padró d'habitants) amb alguna modificació obligada per la necessitat de fer-la comparativa en el període 1970-91. La segona es deriva d'una agregació de les professions en tres categories:

a) categoria professional alta, que engloba els directius d'empresa, comerç i serveis, els professionals liberals i els tècnics superiors;

b) categoria professional mitjana, constituïda pels tècnics mitjans, els altres tècnics, els quadres intermedis, els administratius i venedors, i els artistes.

c) categoria professional baixa, composta pels obrers dels diferents sectors: comunicacions i transports, serveis i comerç, i els obrers de la indústria i de la construcció.

Taula 5
Distribució de la població ocupada segons professions. Comparació entre 1970, 1981 i 1991

	1970	1981	1991	1970 %	1981 %	1991 %	1970 %	1981 %	1991 %	Categoria
Directius	42.029	51.725	66.089	6,22	9,65	10,59				
Professions liberals	13.325	15.980	18.633	1,97	2,98	2,99				
Tècnics superiors	24.390	14.155	32.909	3,61	2,64	5,27	11,80	15,28	18,85	Alta
Tècnics mitjans i altres tèc.	24.844	56.021	68.963	3,68	10,45	11,05				
Artistes...	24.204	8.584	11.699	3,58	1,60	1,87				
Quadres intermedis	39.221	12.290	18.696	5,80	2,29	3,00				
Administratius+venedors	155.354	145.838	154.690	22,99	27,21	24,79	36,05	41,56	40,71	Mitjana
Comunicacions+transport	38.862	29.040	33.957	5,75	5,42	5,44				
Serveis+comerç	73.456	81.789	92.143	10,87	15,26	14,77				
Indústria+construcció	239.999	120.483	126.251	35,52	22,48	20,23	52,14	43,16	40,44	Baixa
Total professions	675.684	535.905	624.030	100,00	100,00	100,00				

A partir d'aquestes dues agregacions s'ha estudiat l'evolució de les professions dels barcelonins entre 1970 i 1991 (taula 5). La informació ha permès comprovar que al llarg d'aquest període augmenta el pes de les professions de nivell alt (directius, professionals liberals, tècnics superiors) i les de nivell mitjà, com a resultat de l'augment dels tècnics (mitjans i els altres tècnics), mentre que disminueix dràsticament el percentatge de treballadors de la indústria i la construcció, i amb ells els del grup de les categories baixes, ja que els altres grups professionals solament es mantenen (comunicacions i transports) o augmenten lleugerament (serveis i comerç).

Si diferenciem entre les dues dècades, comprovem que els canvis més forts pel que fa a les categories baixes i a les categories mitjanes es produeixen entre 1970 i 1981 (disminució de les primeres i increment de les segones). En canvi, les categories altes augmenten de forma similar en els dos períodes, amb l'única excepció dels tècnics superiors, el percentatge dels quals no augmenta fins a 1991.

Per concloure i per dir-ho amb xifres: en el període estudiat s'ha donat una certa gentrificació dels habitants de Barcelona en funció de les professions. Els de categoria alta pràcticament han doblat el seu pes, passant de representar l'11,8% el 1971, a constituir el 18,9% el 1991; els de les categories mitjanes han augmentat menys el seu percentatge de participació (del 36,1% al 40,4%) però ha estat suficient perquè Barcelona es con-

solidés com una ciutat de categoria professional mitjana, i els obrers han reduït en 12 punts la seva representació, passant del 52,14% al 40,44%. No es pot dir, però, a partir d'aquestes dades, que la ciutat de Barcelona no tingui ja obrers. N'hi ha bastants, fins i tot ocupats en el sector industrial (20%), encara que és precisament aquest grup professional el que més ha alterat el seu pes relatiu (-15% en el conjunt d'ocupats i -18% en el conjunt dels obrers).

Diferències entre homes i dones

Les tendències generals que s'acaben de comentar són el resultat de l'evolució conjunta que han seguit les distribucions professionals dels homes i de les dones. Cal veure ara si ambdós sexes han seguit processos paral·lels i, per tant, els efectes dels canvis de distribució professional dels uns i de les altres s'han

reforçat o si, contràriament, en seguir evolucions diferents la distribució professional de les dones ha compensat la seguida pels homes. Però abans cal comprovar el canvi de la participació femenina en l'ocupació, per obtenir una idea de la intensitat amb què aquesta pot corregir o accentuar les tendències seguides pels canvis professionals masculins.

L'increment de l'activitat laboral femenina que s'ha produït durant els vint anys analitzats ha tingut com a conseqüència un augment de la feminització de l'ocupació. Les dones, que el 1970 representaven el 26,18% dels ocupats, el 1981 passaven a constituir-ne el 31% i el 1991, el 39,59%. No és, per tant, estrany que les dones hagin guanyat pes pràcticament a totes les professions i, especialment, en aquelles que requereixen una preparació mitjana o alta (tècniques mitjanes i altres tècniques, professionals liberals, directives, quadres interme-

Taula 6
Participació dels homes i de les dones dins de cada professió. Comparació entre 1970, 1981 i 1991

	1970		1981		1991		Total
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	
Directius	84,62	15,38	86,96	13,04	72,49	27,51	100,00
Professions liberals	79,17	20,83	78,07	21,93	65,17	34,83	100,00
Tècnics Superiors	61,48	38,52	80,84	19,16	59,17	40,83	100,00
Tècnics mitjans i alts	75,31	24,69	50,21	49,79	44,93	55,07	100,00
Artistes,,	82,59	17,41	78,61	21,39	83,10	16,90	100,00
Quadres intermedis	96,30	3,70	89,54	10,46	85,36	14,64	100,00
Administratius+venedors	58,09	41,91	59,04	40,96	47,96	52,04	100,00
Comunicacions+transport	93,86	6,14	93,79	6,21	88,49	11,51	100,00
Serveis+comerç	38,39	61,61	41,03	58,97	40,51	59,49	100,00
Indústria+construcció	84,16	15,84	89,72	10,28	78,63	21,37	100,00
Total professions	73,18	26,82	69,00	31,00	60,41	39,59	100,00

dis...). Tanmateix, també és notable l'augment del pes femení entre els administratius i venedors. Dins del grup de professions obreres, la feminització ha avançat menys: 5 punts a comunicacions-transport i indústria- construcció, i una lleugera reducció en el grup de treballadors de serveis i comerç, on continuen representant, però, més de la meitat de la població activa (taula 6).

La distribució professional dels homes i de les dones no ha seguit sempre itineraris paral·lels. Homes i dones han reduït la seva participació en les professions baixes; però mentre els homes han mantingut el seu percentatge en les ocupacions mitjanes, les dones l'han augmentat en més de 7 punts. En canvi, dins de les professions de nivell alt són els homes els qui més han augmentat el per-

centatge, ja que el 1970 homes i dones estaven bastant equilibrats (12,36% dels homes i 10,28% de les dones) el 1991 registraven una diferència de 6 punts (taules 7 i 8).

Variacions segons districtes

L'any 1970 Barcelona es dibuixava com una ciutat de categoria professional

Taula 7
Distribució de l'ocupació masculina segons professions. Comparació entre 1970, 1981 i 1991

	1970	1981	1991	1970	1981	1991	Diferència 1970-1991	1970	1981	1991	Categoria
Directius	35.566	44.979	47.905	7,19	12,16	12,71	5,52				
Professions liberals	10.549	12.476	12.144	2,13	3,37	3,22	1,09				
Tècnics Superiors	14.995	11.443	19.471	3,03	3,09	5,17	2,13	12,36	18,63	21,10	Alta
Tècnics mitjans i altres	18.710	28.188	30.987	3,78	7,62	8,22	4,44				
Artistes...	19.991	6.748	9.722	4,04	1,82	2,58	-1,46				
Quadres intermedis	37.770	11.004	15.874	7,64	2,97	4,21	-3,43				
Administratius+venedors	90.242	86.110	74.189	18,25	23,28	19,68	1,43	33,71	35,70	34,69	Mitjana
Comunicacions+transport	36.477	27.236	30.049	7,38	7,36	7,97	0,60				
Serveis+comerç	28.202	33.562	37.328	5,70	9,07	9,90	4,20				
Indústria+construcció	201.977	108.152	99.260	40,85	29,24	26,33	-14,51	53,93	45,67	44,21	Baixa
Total professions	494.479	369.898	376.929	100,00	100,00	100,00	0,00	100,00	100,00	100,00	

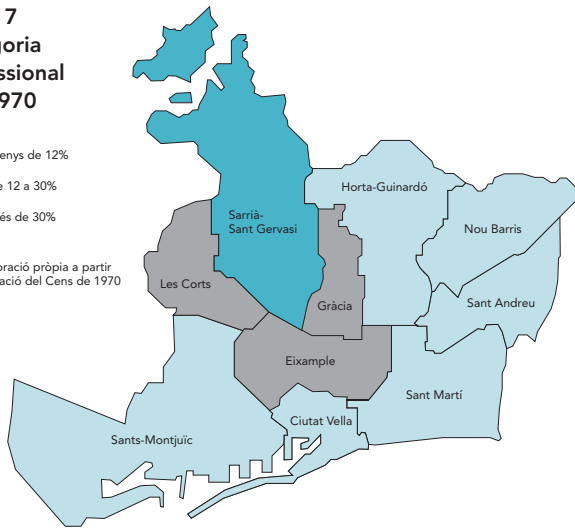
Taula 8
Distribució de l'ocupació femenina segons professions. Comparació entre 1970, 1981 i 1991

	1970	1981	1991	1970	1981	1991	1970-1991	1970	1981	1991	Categoria
Directives	6.463	6.746	18.184	3,57	4,06	7,36	3,80				
Professions liberals	2.776	3.504	6.489	1,53	2,11	2,63	1,10				
Tècniques superiors	9.395	2.712	13.438	5,18	1,63	5,44	0,26	10,28	7,80	15,43	Alta
Tècniques mitjanes i altres	6.134	27.951	37.976	3,39	16,82	15,38	11,99				
Artistes...	4.213	1.836	1.977	2,32	1,10	0,80	-1,52				
Quadres intermedis	1.451	1.286	2.722	0,80	0,77	1,10	0,30				
Administratives+venedores	65.112	59.736	80.501	35,93	35,94	32,59	-3,34	42,44	54,64	49,87	Mitjana
Comunicacions+transport	2.385	1.804	3.908	1,32	1,09	1,58	0,27				
Serveis+ comerç	45.254	48.227	54.815	24,97	29,02	22,19	-2,78				
Indústria+ construcció	38.022	12.391	26.981	20,98	7,46	10,92	-10,06	47,27	37,56	34,70	Baixa
Total professions	181.205	166.193	246.991	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00		

Figura 2
Mapa 7
Categoria
professional
alta 1970

- menys de 12%
- de 12 a 30%
- més de 30%

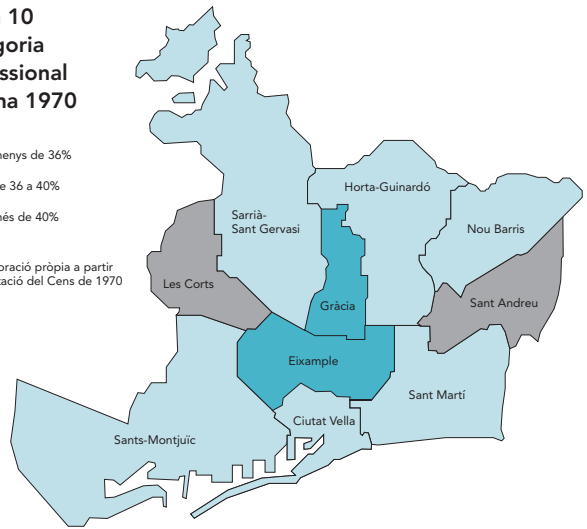
Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1970

Mapa 10
Categoria
professional
mitjana 1970

- menys de 36%
- de 36 a 40%
- més de 40%

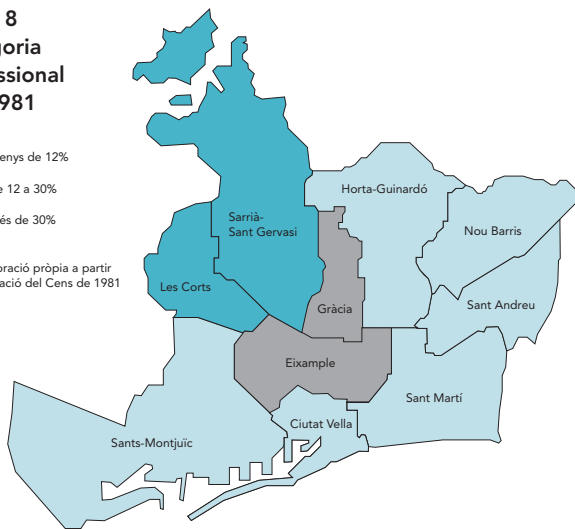
Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1970

Mapa 8
Categoria
professional
alta 1981

- menys de 12%
- de 12 a 30%
- més de 30%

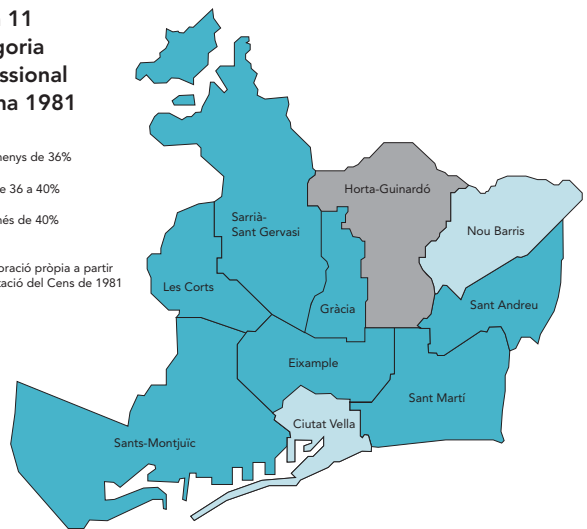
Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1981

Mapa 11
Categoria
professional
mitjana 1981

- menys de 36%
- de 36 a 40%
- més de 40%

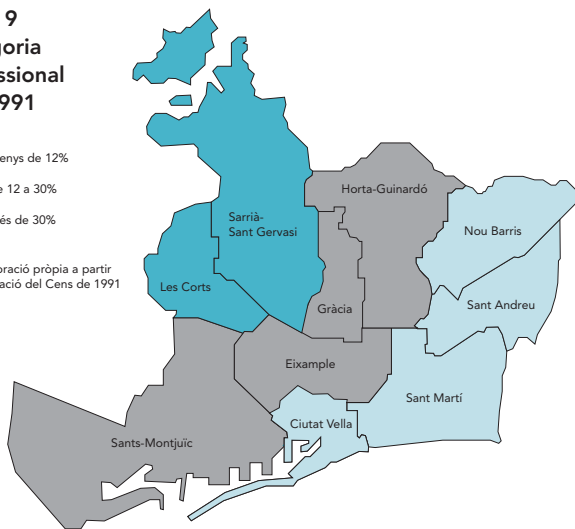
Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1981

Mapa 9
Categoria
professional
alta 1991

- menys de 12%
- de 12 a 30%
- més de 30%

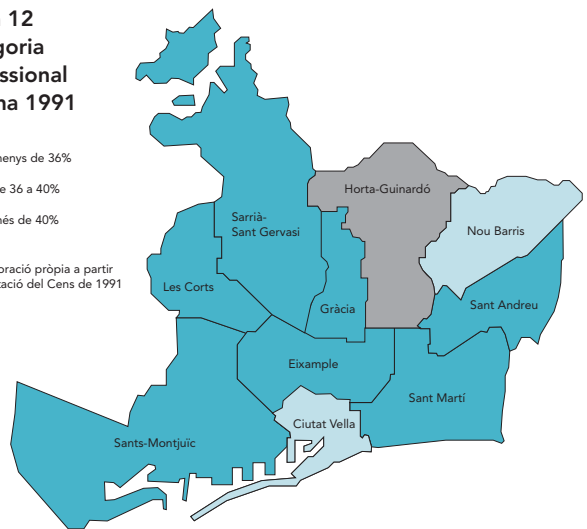
Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1991

Mapa 12
Categoria
professional
mitjana 1991

- menys de 36%
- de 36 a 40%
- més de 40%

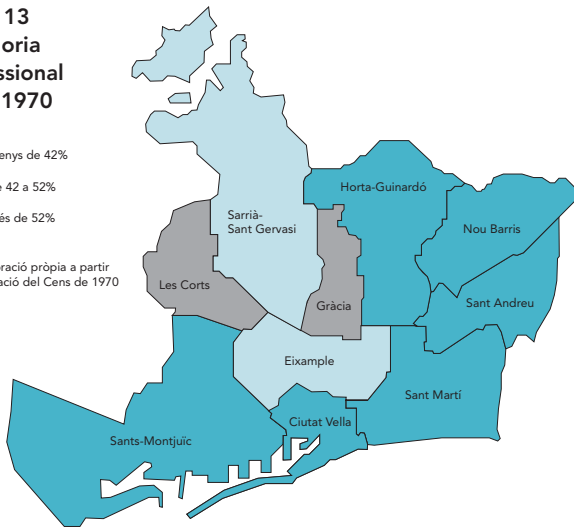
Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1991

Mapa 13
Categoria
professional
baixa 1970

menys de 42%
 de 42 a 52%
 més de 52%

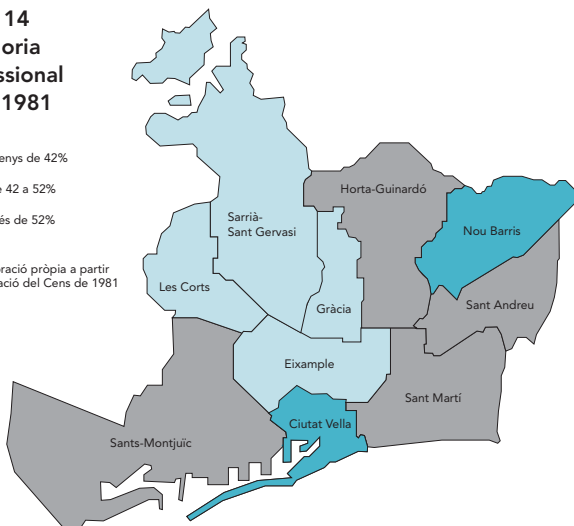
Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1970

Mapa 14
Categoria
professional
baixa 1981

menys de 42%
 de 42 a 52%
 més de 52%

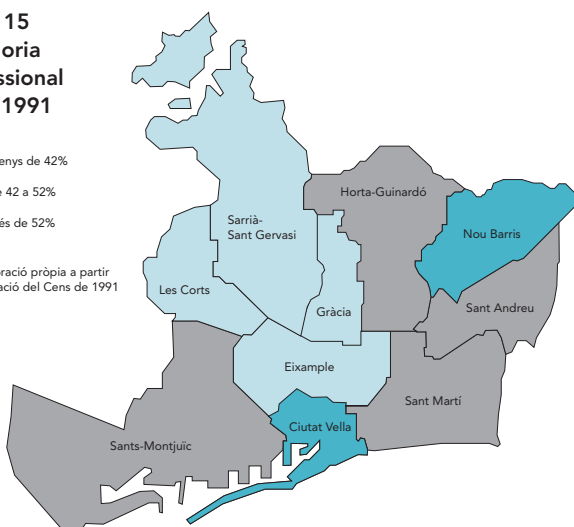
Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1981

Mapa 15
Categoria
professional
baixa 1991

menys de 42%
 de 42 a 52%
 més de 52%

Font: elaboració pròpia a partir de l'exploració del Cens de 1991

mitjana-baixa, on només Sarrià-Sant Gervasi es destacava amb un percentatge de professionals d'alt nivell, superior al 30% (figura 2, mapa 7). L'Eixample, Gràcia i les Corts (figura 2, mapa 10) es definien clarament com a districtes amb predomini de categories mitjanes i els districtes perifèrics (Sants, Sant Martí, Nou Barris i Horta Guinardó), a més de Ciutat Vella, tenien una majoria absoluta d'obrers (figura 2, mapa 13).

L'any 1981,⁶ quan Barcelona es consolida com a ciutat de categoria professional mitjana, els districtes segueixen trajectòries paral·leles però amb intensitats diferents. A Ciutat Vella els canvis són mínims. Per contra, els districtes de Sarrià-Sant Gervasi, Les Corts, l'Eixample i Gràcia veuen canviar notablement la seva estructura professional, amb un significatiu augment de les categories mitjanes i altes i una disminució de les de nivell baix. Aquests districtes es distancien molt de la resta, apareixent els uns (Sarrià Sant Gervasi i les Corts) com a districtes professionalment elevats i els altres (l'Eixample i Gràcia) amb predomini de les professions mitjanes (mapes 10 i 11). Als districtes territorialment perifèrics també hi ha canvis, però aquests no són suficientment forts per canviar el valor modal de les professions obreres. Ciutat Vella i Nou Barris registren la màxima concentració de professions de nivell baix, amb percentatges del 60% i del 63% respectivament.

6. S'ha pres com a punt de referència l'estructura professional de 1970, considerant els districtes de categoria alta, mitjana o baixa a partir dels talls que permetien fer les mitjanes d'aquell any.

Taula 9.
Categories professionals agregades. 1970-1981-1991

	Homes 1970			Dones 1970			Total 1970		
	Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa
Ciutat Vella	7,91	29,58	62,51	7,28	43,04	49,67	7,74	33,28	58,98
Eixample	20,84	43,45	35,71	13,72	42,78	43,51	18,54	43,23	38,23
Sants-Montjuïc	7,02	31,40	61,58	7,80	46,68	45,52	7,21	35,07	57,72
Les Corts	21,40	37,50	41,11	13,60	40,91	45,49	19,37	38,38	42,25
Sarrià-Sant Gervasi	39,57	37,04	23,39	15,84	30,96	53,20	31,04	34,85	34,11
Gràcia	14,21	40,41	45,38	11,57	46,79	41,63	13,47	42,21	44,33
Horta-Guinardó	7,33	30,67	62,00	8,82	42,55	48,63	7,68	33,42	58,91
Nou Barris	3,77	24,21	72,02	5,05	40,99	53,96	4,03	27,66	68,31
St. Andreu	6,60	34,03	59,37	8,31	46,29	45,40	7,00	36,92	56,07
St. Martí	5,22	29,75	65,03	6,74	45,23	48,02	5,57	33,36	61,06
	Homes 1981			Dones 1981			Total 1981		
	Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa
Ciutat Vella	8,81	28,77	62,41	5,13	40,14	54,73	7,65	32,37	60
Eixample	28,53	42,94	28,54	10,49	57,97	31,54	21,97	48,39	29,63
Sants-Montjuïc	12,03	36,08	51,88	4,62	56,10	39,30	9,85	41,97	48,18
Les Corts	37,83	38,53	23,65	13,48	61,37	25,16	30,09	45,76	24,12
Sarrià-St. Gervasi	51,48	33,00	15,53	7,00	52,37	30,63	38,92	40,05	21,03
Gràcia	21,78	43,45	34,78	9,07	59,90	31,04	17,43	49,08	33,5
Horta-Guinardó	11,80	33,61	54,59	4,91	54,50	40,57	9,83	39,62	50,57
Nou Barris	6,14	26,53	67,33	3,10	46,14	50,76	5,39	31,35	63,26
St. Andreu	10,46	37,69	51,87	4,29	58,12	37,59	8,7	43,51	47,73
St. Martí	10,56	34,60	54,84	4,08	54,73	41,17	8,76	40,2	51,06
	Homes 1991			Dones 1991			Total 1991		
	Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa
Ciutat Vella	10,81	25,96	63,23	11,76	35,78	52,46	11,17	29,67	59,17
Eixample	34,49	45,90	19,60	17,60	48,08	34,33	26,21	46,97	26,82
Sants-Montjuïc	13,62	34,32	52,05	11,38	51,29	37,33	12,79	40,66	46,55
Les Corts	37,86	37,46	24,68	4,25	55,58	20,17	32,46	44,65	22,89
Sarrià-St. Gervasi	51,14	32,39	16,47	29,98	50,73	19,29	42,16	40,17	17,67
Gràcia	25,46	39,89	34,65	18,18	56,47	25,35	22,41	46,83	30,76
Horta-Guinardó	13,64	32,00	54,36	11,66	50,65	37,69	12,90	38,97	48,13
Nou Barris	7,75	25,70	66,56	8,36	43,37	48,27	7,95	31,60	60,45
St. Andreu	12,61	34,92	52,47	10,20	53,07	36,73	11,74	41,48	46,78
St. Martí	11,33	33,87	54,80	9,98	51,20	38,82	10,85	40,04	49,11

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970-1981-1991

El període entre 1981 i 1991 significa, per a tots els districtes, una continuació de les tendències de la dècada anterior: increment de les professions de les

categories mitjana i alta, disminució de les obreres i increment de les diferències entre les estructures professionals dels districtes.

L'anàlisi per sexe i districtes matissa la informació anterior, dibuixant trajectòries diferents dels homes i de les dones a tots els districtes.

Així, entre 1970 i 1981, la proporció de les categories professionals altes corresponents als homes augmenta a tots els districtes, mentre que en el cas de les dones disminueix a tots excepte a Sarrià-Sant Gervasi, que registra un petit increment. Les tendències seran ben diferents en el decenni següent: són les dones les que incrementen la proporció de professions de classe alta mentre que els homes s'estabilitzen.

Pel que fa a les professions de nivell mitjà, les dones n'augmenten el pes molt més que els homes i ho fan entre 1970 i 1981. En les categories baixes, homes i dones segueixen tendències similars: davallada de les professions d'aquest nivell, en especial entre 1970 i 1980.

El 1991 es comprova que les dones tendeixen a concentrar els seus contingents en l'àmplia categoria mitjana a tots els districtes, excepte Ciutat Vella, on hi ha predomini de professions obreres (taula 9). Les professions femenines tendeixen a igualar el pes de les masculines als districtes de categories mitjanes i a superar-les els de predomini de professions obreres. En els districtes de nivell professional alt els homes estan sempre molt per sobre de les dones, amb diferències que han tendit a augmentar.

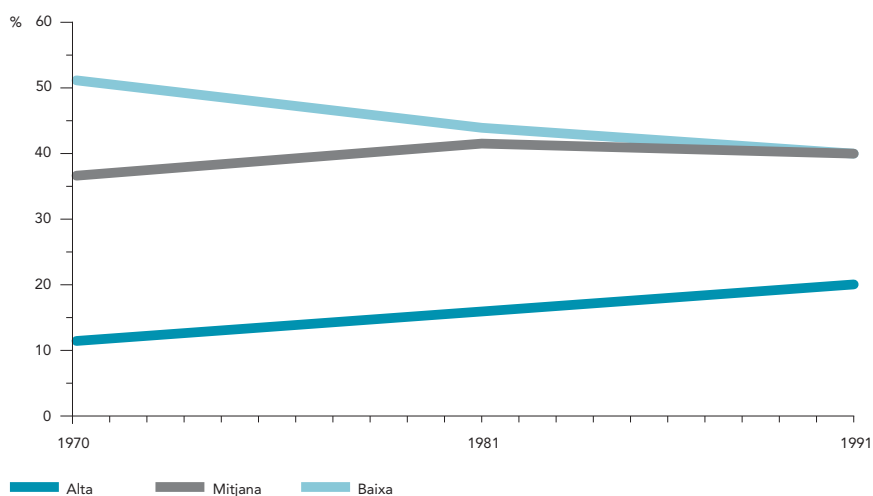
El resultat final del procés (figura 2, mapes 9, 12 i 15) és una Barcelona amb dos districtes de categoria professional alta (Les Corts i Sarrià-Sant Gervasi) i un predomini de districtes que es poden considerar de categoria mitjana. Si l'any 1970 només tres districtes se situaven en aquesta categoria (l'Eixample, Gràcia i

Taula 10
Categories professionals agregades, 1970-1991

Homes 1970			Dones 1970			Total 1970		
Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa
61.100	166.713	266.656	18.632	76.910	85.662	79.732	243.623	352.318
12,36%	33,72%	53,93%	10,28%	42,44%	47,27%	11,80%	36,06%	52,14%
Homes 1981			Dones 1981			Total 1981		
Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa
68.898	132.350	168.950	12.962	9.0509	62.422	81.860	222.859	231.372
18,61%	35,75%	45,64%	7,81%	54,56%	37,63%	15,27%	41,57%	43,16%
Homes 1991			Dones 1991			Total 1991		
Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa	Alta	Mitjana	Baixa
79.520	130.772	166.637	38.111	123.176	85.704	117.631	253.948	252.341
21,10%	34,69%	44,21%	15,43%	49,87%	34,70%	18,85%	40,70%	40,44%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970-1981-1991

Gràfic 2
Evolució de les categories professionals a Barcelona. Totals. 1970-1991

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970-1981-1991

les Corts), l'any 1991 les Corts s'ha desplaçat cap a la categoria alta però Sants, Sant Martí i Sant Andreu s'han afegit al grup. Pel que fa als districtes obrers, el seu nombre ha quedat reduït a Ciutat Vella i Nou Barris. El paper de les dones dins de l'estructura professional ha reforçat el pes de les categories mitjanes a tots els districtes.

Conclusions

A partir de tota la informació recollida i comentada sobre l'activitat, l'atur i l'estructura professional dels veïns de Barcelona, s'arriba a una sèrie de conclusions força interessants i que donen resposta a les preguntes que al principi de l'article es plantejaven.

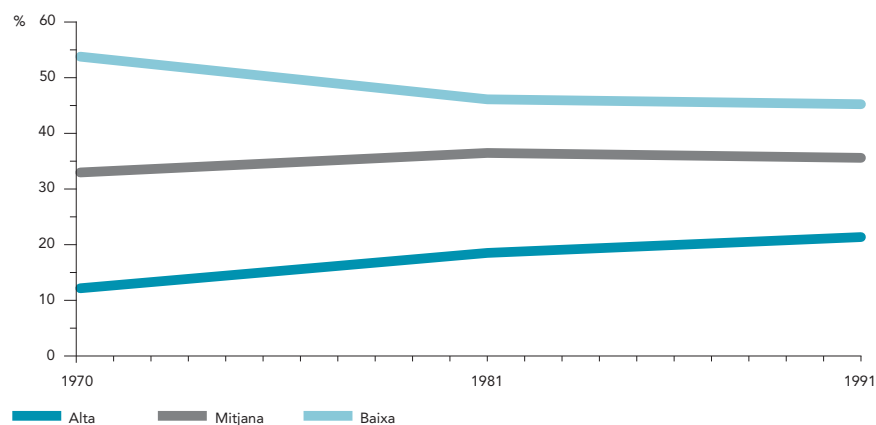
La primera qüestió és contestar la pregunta sobre la possible gentrificació de Barcelona. L'anàlisi feta porta a donar una resposta afirmativa solament si es matisa territorialment. Vegem-ho:

Barcelona, el 1970, tenia un 11,8% de persones ocupades en professions altes, un 36,05% en professions de nivell mitjà i un 52,14% d'obrers (taula 10 i gràfics 2, 3 i 4). Es podia, doncs, considerar la ciutat, des del punt de vista de la seva estructura professional, com de nivell mitjà-baix. O, per ser més exactes, potser hauria d'invertir-se l'ordre dels termes i posar nivell baix-mitjà.

El 1991, el grup d'ocupats en professions altes significava el 18,9% del còmput, el de nivell mitjà el 40,4% i el de nivell baix el 40,44%.

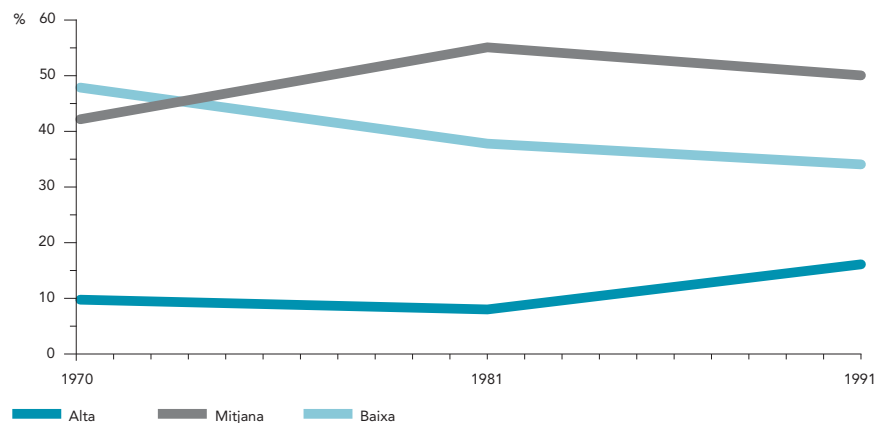
Malgrat les variacions, no es pot

Gràfic 3
Evolució de les categories professionals a Barcelona. Homes. 1970-1991

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970-1981-1991

Gràfic 4
Evolució de les categories professionals a Barcelona. Dones. 1970-1991

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970-1981-1991

parlar encara d'una ciutat gentrificada. Sí, en canvi, d'una tendència cap a la gentrificació, especialment si es té en compte que ha estat en el decenni 1981-1991 quan més ha augmentat el pes dels professionals de nivell alt.

A una conclusió similar s'arriba quan es compara Barcelona amb el conjunt de Catalunya (taula 11 i gràfic 5). Malgrat que la distribució de les categories professionals han seguit dinàmiques paral·leles (es redueix la categoria baixa, augmenten les

Taula 11
Categories professionals Catalunya.

	1970	%	1981	%	1991	%
Professionals, tècnics i similars	113.607	5,75	179.217	9,67	315.283	14,07
Directius de les AAPP i les empreses	52.015	2,63	62.509	3,37	53.302	2,38
Personal administratiu	214.070	10,84	256.828	13,86	364.726	16,28
Agents comercials i dependents de comerç i similars	197.047	9,98	201.322	10,87	294.594	13,15
Hostaleria i resta de serveis	162.479	8,23	163.332	8,82	235.903	10,53
Treballs ramaders, forestals i pesquers	164.106	8,31	107.379	5,80	79.117	3,53
Treballadors de la construcció, indústria, mineria i transport	1.040.460	52,70	846.788	45,71	891.864	39,81
Persones que no poden ser classificades en cap ocupació	18.915	0,59	28.016	0,38	0	0,24
Professionals de les forces armades	11.675	0,96	7.040	1,51	5.297	0,00

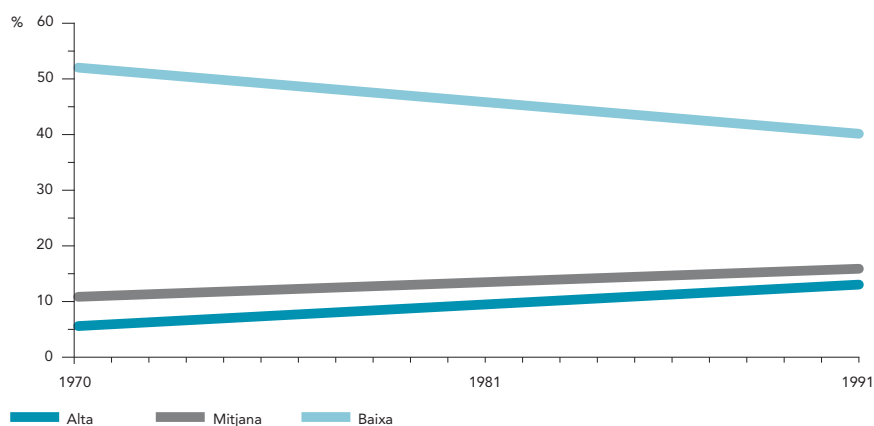
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970,1981,1991

categories mitjana i alta), la intensitat no sembla haver estat la mateixa: és la categoria mitjana la que més ha augmentat, comparativament, a Barcelona. L'augment de la categoria alta sols permet tornar a apuntar l'existència d'una certa tendència cap a la polarització.⁷

Quan es fa l'anàlisi per districtes la visió canvia. El 1991 Barcelona apareix polaritzada i alguns districtes es dibuixen com a clarament gentrificats (Sarrià-Sant Gervasi i les Corts), amb percentatges de població ocupada en professions altes superiors al 30%. A l'altre extrem, Nou Barris i Ciutat Vella mantenen la qualitat de districtes obrers amb més d'un 60% dels seus veïns ocupats treballant en professions de nivell baix. La resta de districtes poden ser considerats com de nivell mitjà, no tant perquè els percentatge d'ocupacions mitjanes sigui majoritari com perquè aquestes, sumades a les de classe alta, superen el 50%.

De tota manera, dins del grup de districtes mitjans s'ha de diferenciar entre l'Eixample i Gràcia, d'una banda, i la resta, de l'altra. Els dos primers han

Gràfic 5
Evolució de les categories professionals a Catalunya 1970-1991

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels cens de 1970-1981-1991

registrar canvis molt més importants en la seva estructura professional des de 1970 fins a 1991, situant-se immediatament darrere de Sarrià-Sant Gervasi i de les Corts, si s'hagués de fer un rànquing.

Les diferències apuntades resulten encara més acusades si a més de tenir en compte la categoria professional s'afegeix la informació sobre l'atur, que ha colpejat, sobretot, els districtes de nivell professional més baix.

La segona pregunta que es plantejava a l'inici de l'article era: el procés seguit

7. Davant la impossibilitat de poder treballar amb una homogeneïtat de categories professionals a Barcelona i Catalunya, s'ha operat agafant com a model de cada categoria una professió que en sigui representativa. Així, com a model de la categoria alta s'ha pres el referent dels professionals i tècnics, com a model de categoria professional mitjana el personal administratiu, i com a model de categoria baixa els treballadors de la construcció, indústria, mineria i transport. Això permet comprovar tendències però no possibilita oferir dades del tot comparables.

ha estat idèntic per a ambdós sexes? La resposta pot ser molt contundent: no.

En primer lloc, pel que fa a l'atur, les dones han resultat molt més afectades que els homes. No tant a l'inici (1981) com al final del període estudiat. Mentre que els homes reduïen la seva taxa d'atur a tots els districtes entre 1981 i 1991, les dones l'augmentaven a tots menys a dos: l'Eixample i les Corts. No cal dir que el seu atur variava segons districte i en raó inversa al nivell professional de cada un d'ells.

En segon lloc, l'increment de l'activitat femenina al llarg dels vint anys analitzats i la paral·lela disminució de la taxa masculina, ha fet que les dones hagin guanyat pes a totes les professions. Primer (1970-1981), en les de categoria mitjana; després (1981-1991), en les de categoria alta. La intensitat d'aquests augments també ha estat diferent entre els homes i les dones. Els primers han mantingut el percentatge d'ocupats en les

professions mitjanes i l'han augmentat en les de nivell alt, on arriben a concentrar el 53,9% dels ocupats; les dones han passat a engrossir les professions de nivell mitjà, en els quals el 1991 estaven ocupades el 49,87%. Les dones han jugat, doncs, un paper d'amortidores de la gentrificació professional.

La darrera pregunta que es plantejava al començament de l'article feia referència als districtes: tots han seguit evolucions semblants? Aquí, per respondre, cal matisar més. Evolucions semblants, sí, però amb intensitats diferents.

A tots els districtes s'ha reduït el percentatge de les ocupacions baixes i ha augmentat el de les professions mitjanes i altes, però n'hi ha quatre que han enregistrat una intensitat molt superior a la resta i s'han desmarcat cap amunt durant els vint anys analitzats. Són Sarrià-Sant Gervasi, les Corts, l'Eixample i Gràcia. Per contra, n'hi ha un que quasi no ha variat la seva estructura professio-

nal: és Ciutat Vella. Aquesta dinàmica ha fet augmentar la polarització dins la ciutat i ha donat com a resultat la gentrificació d'alguns districtes, a la qual abans ens hem referit.

Cal, abans d'acabar, introduir dues matisacions importants. La primera fa referència a l'economia submergida, que afecta sobretot l'activitat dels districtes més populars i que aquí, per raons òbvies, no s'ha considerat. Aquesta activitat no formal és especialment important per a les dones i, si es tingués en compte, canviaria, possiblement de manera significativa, les variables i paràmetres tractats. La segona fa referència al nivell de desagregació amb què s'ha treballat. Si en lloc de fer l'anàlisi per districtes s'hagués fet per barris és ben segur que haurien aparegut desigualtats més grans, que ara han quedat dissimulades.

